

Poticanje dječjeg govornog izražavanja scenskom lutkom

Besek, Mihaela

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:563759>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Mihaela Besek

**POTICANJE DJEČJEG GOVORNOG IZRAŽAVANJA SCENSKOM
LUTKOM**

Završni rad

Petrinja, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Mihaela Besek

**POTICANJE DJEČJEG GOVORNOG IZRAŽAVANJA SCENSKOM
LUTKOM**

Završni rad

Mentorica:

Izv. prof. dr. sc. dr. sc. Iva Gruić

Petrinja, rujan 2023.

SAŽETAK

U radu se objašnjava uloga scenske lutke u govornom izražavanju djece rane i predškolske dobi. Dijete se, od najranije dobi, u igri izražava govorom kroz lutku, što snažno i pozitivno utječe na njegov govorni izražaj, pomažući mu da se oslobodi i progovori te podijeli svoje osjećaje, kao i sve ono što ga muči u tom trenutku. Uz to, pomaže djetetu i u razvoju bogatog vokabulara. Također, u radu je objašnjen pojam lutkarstva i vrste lutaka, dok je za praktičan dio izabrana scenska lutka *zijevalica* kao posrednik u komunikaciji i govornom izražavanju. Stoga je drugi dio rada posvećen izvedbi lutkarske predstave u Dječjem vrtiću *Vrbovec* u Vrbovcu koja se održala u odgojnoj skupini *Ružice*. Predstavu sam izvela samostalno, a trajala je pet minuta i sastojala se od jedne scene. Lutku miša i štapnu lutku gljive također sam sama izradila. Za izvođenje predstave korišten je paravan u visini djece kako bi se mogli služiti istim paravanom i za izvođenje vlastite predstave. Predstava je kod djece izazvala pozitivnu reakciju te ih potaknula na stvaranje vlastite predstave.

Cilj je rada prikazati važnost scenske lutke u poticaju govornog izražavanja djece rane i predškolske dobi, odnosno predočiti kako korištenje lutaka pomaže djeci da se lakše jezično izraze pred drugim vršnjacima ili okolinom.

Ključne riječi: lutka, lutkarstvo, dijete, govor

Summary

The paper explains the role of stage puppets in the speech expression of children of early and preschool age. The child expresses himself in the game by speaking through the doll from an early age, the influence of the doll on the child's speech expression has a positive and strong influence, helping the child to free himself and speak and share what is bothering him, how he feels at a given moment. It helps the child to develop a vocabulary and a rich vocabulary. The paper explains the concept of puppetry and the types of puppets, while for the practical part a yawning stage puppet was chosen as a mediator in communication and speech expression. The aim of the paper is to show the importance of stage puppets in stimulating speech expression of children of early and preschool age. The second part of the work is devoted to the performance of a puppet show in the kindergarten "Vrbovec" in Vrbovec. The performance of the play took place in the "Ružice" educational group, where I performed the play independently with the personal creation of a mouse puppet and a mushroom stick puppet. The performance lasted 5 minutes, consisted of one scene. To perform the play, a screen was used at the height of the children so that the children could also use the screen to perform their own play. The play caused a positive reaction among the children and encouraged them to create their own play. The use of dolls by a child helps children to express themselves more easily in front of other peers or the environment.

Key words: puppet, puppetry, child, speech

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POČETAK LUTKARSTVA I LUTKE	2
3. SCENSKE LUTKE	4
3.1. <i>Ručne lutke</i>	5
3.2. <i>Štapne lutke</i>	6
3.3. <i>Lutke za kazalište sjena</i>	7
3.4. <i>Lutke na koncima</i>	8
4. RAZVOJ GOVORA KOD DJETETA	9
4.1. <i>Uloga scenske lutke kod poticanja govornog izražavanja djeteta</i>	9
5. SCENSKE LUTKE U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA	11
5.1. <i>Odnos djeteta i scenske lutke</i>	11
5.2. <i>Odgovornost i scenska lutka kao treći pomagač</i>	13
6. PROVEDBA LUTKARSKE PREDSTAVE U ODGOJNO-OBRAZOVNOJ USTANOVI	14
6.1. <i>Izrada lutaka</i>	14
6.2. <i>Tekst lutkarske predstave</i>	16
6.3. <i>Izvedba lutkarske predstave</i>	18
6.4. <i>Osvrt na provedenu aktivnost</i>	19
7. ZAKLJUČAK	20
LITERATURA	21
POPIS SLIKA	22
Izjava o izvornosti završnog rada	23

1.UVOD

Cilj je završnog rada *Poticanje dječjeg govornog izražavanja scenskom lutkom* prikazati kako scenska lutka potiče dječji govorni izražaj kod djece rane i predškolske dobi tijekom samog odgojno-obrazovnog procesa. U radu je, kroz izvedbu lutkarske predstave, prikazana uloga scenske lutke kao poticaj djeci za govorno izražavanje putem dijaloga i monologa.

Rad je podijeljen u sedam poglavlja. Nakon uvodnog dijela, slijedi poglavlje *Početak lutkarstva i lutke* u kojem je opisan nastanak samog lutkarstva kao scenske umjetnosti te nastanak i početak razvoja lutki. Potom slijedi poglavlje *Scenske lutke* koje se dijeli na četiri manja poglavlja koja opisuju vrste scenskih lutaka, njihove karakteristike i obilježja te način rukovanja njima. U njima se opisuju ručne lutke, u koje ubrajamo *ginjol* lutku i lutku *zijevalidu*, zatim štapne lutke, lutke za kazalište sjena i lutke na koncima. Nakon toga, slijedi poglavlje *Razvoj govora kod djeteta* koje se odnosi na sam razvoj govora djece rane i predškolske dobi, koji je jako bitan aspekt djetetovog kognitivnog i emocionalnog razvoja, kao i razvoja socijalnih kompetencija. U potpoglavlju *Uloga scenske lutke kod poticanja govornog izražavanja djeteta* objašnjava se važnost lutke kod poticanja dječjeg govornog izražavanja, ali i njezin utjecaj na cjelokupan razvoj djeteta. Zatim slijedi poglavlje *Scenska lutka u odgojno-obrazovnim ustanovama*, u kojem se objašnjava važnost scenskih lutaka u odgojno-obrazovnim ustanovama te načini na koje motiviraju djecu i doprinose njihovom pozitivnom razvoju. Potpoglavlja *Odnos djeteta i scenske lutke* i *Odgojitelj i scenska lutka kao treći pomagač* objašnjavaju koliki utjecaj lutka ima na dijete, koja je uloga odgojitelja i na koji način motivira djecu pomoću scenske lutke.

U sklopu završnog rada, provedena je i lutkarska predstava u Dječjem vrtiću *Vrbovec* u Vrbovcu čiji je cilj bio utvrditi na koji način lutka potiče dječji govorni razvoj i izražavanje putem njihove izvedbe lutkarske predstave te simboličke igre s lutkom nakon predstave. Lutkarska predstava opisana je u poglavlju *Provedba lutkarske predstave u odgojno-obrazovnoj ustanovi* kroz nekoliko manjih poglavlja: *Izrada lutaka*, *Tekst lutkarske predstave*, *Izvedba lutkarske predstave te Osvrt na provedenu aktivnost*. Lutka je posebno veliku važnost imala za povučenog dječaka u skupini koji je imao teškoće u socijalizaciji s vršnjacima. On je u lutki našao utjehu, a kada je započeo razgovor s lutkom, spontano je započeo i simboličku igru u koju su se uključila i druga djeca, tj. njegovi vršnjaci, koji su se potom igrali s povučenim dječakom, što mu je olakšalo komunikaciju s njima i potaknulo samopouzdanje. Na kraju rada,

u *Zaključku*, iznose se činjenice vezane za temu završnog rada, zaključci i spoznaje do kojih se došlo kroz lutkarsku predstavu.

2. POČETAK LUTKARSTVA I LUTKE

Lutkarstvo u svome terminološkom određenju podrazumijeva na sebi svojstven način čin davanja života realističnoj ili apstraktnoj reprezentaciji određene figure, predmeta, objekta u svrhu rituala ili kazališnog čina (Županić Benić, 2019:13).

Lutkarstvo se, kao scenska umjetnost, razvila iz uporaba maski tijekom religijskih rituala i iz izrade različitih figura u magijske svrhe. Pretpostavke su kako se početci lutkarstva povezuju sa zemljama Istoka: Indijom, Kinom, Myanmarom (Burma), Vijetnamom, Japanom, Indonezijom, odakle se proširilo na ostatak svijeta, ponajviše na Europu koja se tada smatrala kolijevkom kazališne umjetnosti, a kasnije i lutkarskog kazališta. Stoga se sami početci razvoja lutkarstva mogu pronaći u starijim civilizacijama kao što su Egipat, antička Grčka te Rimsko Carstvo. Lutkarstvo u službi religijskih rituala može se pronaći skoro na svim kontinentima kao primjerice u zemljama Azije gdje se duboko povezuju sa prikazivanjem religijskih tema, specifičnost azijskog lutkarstva leži u pripovjedačkoj strukturi koja je zadržala prikaze mitoloških epskih poezija koji se održavaju do danas za vrijeme slavlja ili praznika, dok na Zapadu duboko se veže za kršćansku tradiciju gdje se lutke vežu uz prikaz rođenja Isusova. U Africi se lutka koristi u ritualne svrhe.

Tijekom 16. i 17. stoljeća lutkarstvo u Europi postaje vrsta umjetnosti koja svoj vrhunac dostiže u razdoblju romantizma, dok Rusija svoje umjetničke vrhunce ostvaruje u 19. stoljeću u razdoblju realizma. Snažan utjecaj Bertola Brechta na njemačku književnost ostvaruje se tijekom 20. stoljeća. *Kazalište lutaka jedan je od kazališnih oblika, poput drame, opere, baleta ili pantomime. Za razliku od ostalih formi u kojima je tvorac i građa scenskog lika čovjek, tvorac scenskog lika u kazalištu lutaka je glumac (animator), a građa scenskog lika glumčev glas i lutka* (Glibo, 2000:54). Kazalištu lutaka zadaća je ponajprije zabaviti publiku, poučiti je moralu, pobuditi maštu i kreativnost, širiti vidike i znanja, dok kazalište namijenjeno najmlađoj publici, odnosno djeci, mora biti veselo, maštovito te puno boja i šarolika izgleda.

Lutkarstvo kao scenska umjetnost u Hrvatskoj *službeno* postaje u 19. stoljeću pojavom prvih lutkarskih kazališta. U Hrvatskoj se lutkarstvo postupno počelo razvijati po sajmovima i u obiteljskim izvedbama, dok se profesionalno počelo razvijati tijekom svjetskih ratova, ponajprije u Zagrebu (*Teatar marioneta* osnovan je 1920. godine), zatim u Splitu (*Gradsko*

kazalište lutaka osnovano 1945. godine), a *Dječje kazalište* u Osijeku osnovano je 1958. godine. *Kazalište lutaka* u Zadru datira od 1951. godine kada je dobilo i profesionalni status, dok je *Gradsko kazalište lutaka* u Rijeci utemeljeno 1960. godine.

Lutka je glavno izražajno sredstvo lutkarstva, a kako bi se lutki udahnuo karakter, osobine ili sami pokreti, potreban je lutkar. *Lutkar je osoba ili glumac koji lutki na neki način zapravo daje život. Lutkar ne može biti svatko, on treba prije svega poznavati svoj medij, koristiti se vješto mehanizmom pokretanja lutke, te s druge strane gestom, ritmom i prilagođavanjem glasa liku i lutki te glumom doprinijeti uvjerljivosti života same lutke* (Županić Benić 2019:24). *Govoreći o lutki možemo ju imenovati glavnim izražajnim sredstvom lutkarstva kao scenske umjetnosti. Na materijalnoj razini radi se o predmetu, objektu koji već tisućljećima preživljava i fascinira čovjeka svojom poetskom mogućnošću kojom glumac lutkar animira neživu materiju* (Županić Benić, 2019:18). Prva od lutaka razvila se marioneta, lutka na koncima, čije ime dolazi iz Francuske (*mariote, mariette, mariolette*), a koja je obilježavala lik Djevice Marije. Lutku karakterizira konstrukcija kojom glumac animator manipulira, dajući joj život. Lutke su kroz povijest prikazivale priče kao i glumci u dramskom kazalištu, međutim priče lutaka prikazane su u okruženju običnih ljudi na ulicama i selu. Pojam lutke obuhvaća razne maske, lutke na prstima, plastične igračke te animirane lutke za film. Lutku, kao dio cjeline lutkarske scenske umjetnosti, možemo promatrati i u drugačijem okruženju od kazališnoga, kao što je odgojno-obrazovna ustanova u kojoj je ona posrednik u dječjoj komunikaciji.

3. SCENSKE LUTKE

Pojam „lutka“ mnogoznačan je i podrazumijeva bilo koju figuru namijenjenoj dječjoj igri, lutku igračku, modnu lutku, porculansku i plastičnu lutku, scensku lutku itd. (Županić Benić, 2019:18).

Sama materijalnost lutke, način njezina kretanja i izrade pripada scenskoj umjetnosti koja zahtijeva poštovanje karakteristika i obilježja lutaka koji doprinose njezinu identitetu i osobnosti. Mnogi tipovi lutaka koji se danas koriste dijele se na četiri kategorije: ručne lutke (još se nazivaju lutke *rukavice*), u koje spadaju *ginjol* lutka i lutka *zijevalica*, potom na lutke na štapu u koje spadaju lutke *javajke*, dok lutkama na koncima pripadaju marionete te lutke za kazalište sjena. Scenska lutka namijenjena je izvođenju lutkarskih predstava na pozornici. Osnovna je karakteristika scenske lutke gesta koju glumac lutkar postiže pokretima i originalnošću. Scenske lutke možemo podijeliti prema načinu pokretanja: štapom, koncima ili rukom. Dijelimo ih na ručne lutke: *ginjol* i *zijevalica*; lutke na štapu: *javajke*, lutke za kazalište sjena i lutke na koncima, odnosno marionete. Marioneta je vrsta lutke koja se kreće pomoću žice, tj. konaca, *javajka* je predstavnik lutke na štapu koju pokrećemo i kontroliramo pomoću štapa i žica, lutke sjene kontroliraju se nosivom žicom vodilicom koja završava drvenom hvataljkom, dok su ručne lutke vrsta lutaka koje se kreću pomoću ruke (od prstiju do cijeloga dlana ili ruke). Pokrivka (1985) navodi kako scenska lutka uvijek ima isti izraz lica i njome izražava skoro pa sve emocije, stoga kod izrade lutaka treba izbjegavati ružnu deformaciju likova i karikature jer to dovodi do neželjenih posljedica. Tako nestaje mašta, dijete više nije zainteresirano i ne prihvaća lutku, stoga ona mora biti estetski oblikovana, ali prije svega i funkcionalna kako bi lutkar mogao prikladno dočarati sve događaje. Scenska lutka u okviru lutkarstva i scenske umjetnosti glavni je lik te umjetnosti, dok je scenska lutka u okviru odgojno-obrazovne ustanove sredstvo pomoću kojeg odgojitelj u svom odgojno-obrazovnom procesu i radu motivira, potiče na razmišljanje, budi emocije, kreativnost i maštu. Gledajući lutkarske predstave, dijete usmjerava svoju pažnju, aktivno sluša i razvija koncentraciju, širi spoznaju i obogaćuje vokabular. Zbog emocionalne veze, scenska je lutka vrijedno sredstvo i pomagač odgojitelju za rad s djecom rane i predškolske dobi.

Uvijek će scenska lutka pokrenuti emocije kod djece. Emocije, osnovni pokretač svakog stvaralaštva, pokrenut će djetetov govor, komunikaciju, maštu, želju za likovnim stvaranjem, za pokretom i sve će se stvaralačke snage ujediniti, intelektualno uključiti, kombinirati, ispreplesti, osloboditi i roditi nešto lijepo, kvalitetno i korisno (Kraljević, 2003:10).

3.1. RUČNE LUTKE

Ručne lutke dijele se na *ginjol* lutke i lutke *zijevalice*. Osnovno obilježje ručnih lutaka je njihova uporaba na način da se navlače na ruku i kreću micanjem prstima te rotacijom šake i podlaktice. Zbog jednostavnosti pokreta rukom, takve su lutke najpoželjnije kod djece jer imaju potpunu kontrolu nad lutkom. Zbog svoje jednostavnosti, ručne su lutke doživjele procvat na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće kao vrsta lutaka savršena za izvođenje na ulicama, u selu te na sajmovima. Ručna lutka odabire se po karakteru za predviđenu vrstu predstave. *Ginjol* lutka je tip lutke koja se navlači na ruku poput čarape, najčešće kažiprst pokreće glavu, a palac i mali prst pokreću lutkine ruke. *Zijevalica* se također navlači na ruku, samo što je lutkareva ruka unutar lutke te otvara i zatvara lutkina usta. *Ginjol* (franc. *guignol*) je ime lutke koja se koristi u Europi, a potječe iz Lyona u Francuskoj. Autor joj je Laurent Mourguet (1769.-1844.). Sama anatomija *ginjol* lutke najčešće se sastoji od triju elemenata: predimenzionirane glave, izraženih ruku te tijela (haljinica koja prekriva ruku glumca). Ta tri elementa osnova su svake *ginjol* lutke, no najizraženiji su glava i ruke kako bi bili vidljivi. Glava *ginjol* lutke je predimenzionirana u odnosu na tijelo, a kod klasičnih *ginjola* osobine i karakter lutke su vrlo upečatljivi (veliki nos, istaknute oči) kako bi publici bili vizualno prepoznatljivi. Kreator ne treba slijediti definirano vizualno obilježje lutke, već svojom maštom od loptica običnog stiropora može načiniti odličnu *ginjol* lutku koju treba oživiti animacijom i udahnuti joj dušu. Ruke *ginjol* lutke su mali rukavi haljine s pričvršćenim uvećanim dlanovima radi lakoće prihvaćanja i korištenja rekvizita, čime se postiže trenutak komičnosti. Kostim lutke treba biti jednostavan, vizualno neupadljiv, kako bi ruke i glava došli do izražaja. Položaj glave publici ukazuje na lutkino raspoloženje. Opća karakteristika pokreta *ginjol* lutke je grubost i prenaplašenost kako bi se zamijetile male ruke, a mogućnosti pokreta nisu velike. Glas i govor *ginjol* lutke oslikava njezin karakter te je poželjno unositi emotivnu posebnost koja ga ističe. *Zijevalica* je vrsta ručne lutke koja se animira na način da lutkarevi prsti otvaraju i zatvaraju lutkina usta te se upotrebljava kada je kod karaktera lutke izraženiji govor ili kada govor nosi najveću pouku. Raspon složenosti lutke *zijevalice* je raznovrstan i širok, kreće se od najjednostavnijih *zijevalica* izrađenih od čarapa do složenih lutaka namijenjenih za televizijsku i filmsku produkciju. *Zijevalice* su vrlo popularne u scenskoj umjetnosti zbog svoje neobične posebnosti otvaranja usta te su, uz *ginjol* lutke, najčešće prisutne u odgojno-obrazovnim ustanovama poput vrtića i škola. *Zijevalica* se sastoji od glave s izraženim ustima koja omogućuju otvaranje i zatvaranje usta i tijela na kojem se mogu pomicati ruke. Glava *zijevalice* nadređen je najistaknutijem dijelu lica što čine usta, a usta *zijevalice* imaju mehanizam tako da se mogu otvarati i zatvarati čime stvara dojam da

lutka „govori“ (Županić Benić, 2009:66). Oči na *zijevalici* mogu biti pomične tako da lutka gleda lijevo-desno i gore-dolje te zatvara kapke ili statične, odnosno da su nepomične. Kakav će lutka imati oblik glave, dužinu haljine ili veličinu usta ovisi o kreaciji, samom kreatoru ili karakteru same lutke. Tijelo *zijevalice*, ako ga lutka ima, sastoji se od ruku i nogu te čini da lutka izgleda trodimenzionalno. *Zijevalica* treba pristajati na ruku tako da preklop između gornje i donje čeljusti pristaje na mjesto predodređeno za palac i kažiprst.

3.2. ŠTAPNE LUTKE

Prema Županić Benić (2009:72), pod pojmom lutke na štapu podrazumijevamo sve lutke koje pokrećemo i kontroliramo pomoću štapa i žica. Takvom opisu pripadaju najjednostavnije lutke na štapu koje svako dijete može izrezati i nacrtanu figuru pričvrstiti na štap. Glavni oblik štapne lutke je *javajka*, a ime je dobila po otoku Javi s kojega potječe. Poznata je pod imenom trodimenzionalna štapna lutka, za razliku od štapnih lutaka koje su plošne. Obično jedan animator animira jednu *javajku*. *Javajka je trodimenzionalna štapna lutka koja se sastoji od tijela lutke i kontrolnog mehanizma koji čini štap, a koji pak pokreće glavu unutar koje je fiksiran prolazeći kroz trup lutke, te žice kojima se pokreću ruke. Tijelo javajke čini pokretljiva trodimenzionalna glava, trup i pokretljive ruke* (Županić Benić, 2009:23). Donji dio lutke čini sukinja koja pokriva ruku animatora. *Drveni štap kojim lutkar pokreće glavu prolazi kroz tijelo i vrat lutke, a fiksiran je s unutrašnje strane lubanje koje je u jednom dijelu šuplja, na taj način animator pokreće glavu lijevo-desno. Ramena, trup, donji dio i ruke čine zasebnu cjelinu izdvojenu od glave* (Glibo, 2000:89). Na trup je pričvršćena sukinja koja skriva ruku, dok su ruke pričvršćene na rameni dio, a pomične su u svim zglobovima. Postoji nekoliko načina pričvršćivanja žice na ruke, primjerice, žica prolazi kroz donji brid šake i može biti pričvršćena na sredini dlana, ali može biti pričvršćena i na zglob dlana. U oba slučaja, vrh žice koji ulazi u dlan ili zglob ruke je s gornje strane malo zaobljen radi provlačenja druge žice ili igle s koncem. Kostimi su kod *javajki* detaljno razrađeni, obogaćeni su i nakićeni te često prate određeni stil. Klasična *javajka* često se animira odozdo, animator se nalazi iza paravana s lutkom u jednoj ruci te joj pomiče glavu pomoću štapa, dok u drugoj ruci drži žice i pokreće lutkine ruke. Materijal kod lutki na štapu mora biti lagan i čvrst. Prilikom konstrukcije, lutka mora biti čvrste građe kako ne bi nastali neželjeni lomovi.

3.3. LUTKE ZA KAZALIŠTE SJENA

Svojstvo sjene, koja je vjerni pratitelj svega što postoji na svijetu, jest kretanje. Sjene ne predstavljaju objekte ili predmete, već stvaraju iluziju svjetlosti. Zbog toga se lutke za kazalište sjena znatno razlikuju od ručnih i štapnih lutaka, odnosno one ne oponašaju živo biće, već stvaraju njegovu sjenu i način kretanja. Zbog tog svojstva, lutke sjene smatraju se pretečom filmske industrije, odnosno filma jer se nalaze kao objekti između svjetlosti i platna, a samo svojstvo kretanja animator postiže rukama. Lutke sjene započele su svoj razvoj kao i druge vrste lutaka, na Dalekom istoku, posebice u zemljama Azije - Indiji, Kini, Tajlandu i mnogim drugima. U svim tim zemljama zajednička je tradicijska struktura pripovijedanja koja se koristila u predstavama kako bi se ispričali i prikazali različiti tekstovi vjerskih karaktera i raznih mitova. Lutke sjene nisu samo objekti načinjeni od različitih materijala kojima se izvodi lutkarska predstava, već spoj u kombinaciji svjetla, tj. osvjetljenja i platna, odnosno ekrana na kojem se pokreću sjene. One su dvodimenzionalne strukture i plošne, a ovisno o tradiciji, mogu biti transparentne ili samo siluete. Važni su vrlo precizno izrezani rubovi koji ocrtavaju sami lik. Ta vrsta lutaka lako podnosi pripovijedanje ili samo glazbu jer nema govora, već djeluju poput slika koje se kreću. Takva vrsta lutaka i predstava idealna je za pričanje i prepričavanje djeci već poznatih priča jer, zbog svojeg vizualnog prikaza, oplemenjuju priču i bude maštu gledatelja. Najjednostavniji oblik lutkarskog izraza je igra sjena pomoću ruku na zidu sobe, a sjene koje najčešće stvaramo su životinjske ili ljudske siluete, dok se dinamika postiže jako brzom izmjenom likova.

Odlika lutka sjena leži u jednostavnosti izrade lutaka i prijenosa lutke, scena koja se sastoji od platna i svjetlosti, brzo se postavlja i mobilna je. Položaj tijela postiže se na način da su glava i noge prikazane iz profila, dok je tijelo prikazano s prednje strane radi obuhvaćanja velike površine figure. Vrlo su pristupačne u izradi i u radu s djecom jer ih brzo mogu izraditi i primijeniti u svojoj igri, zbog čega su prikladne za odgojno-obrazovnu ustanovu poput vrtića i škole. *Tijelo lutke kontrolira žicom vodilicom koja mora biti vrlo čvrsta kako bi podnijela težinu lutke i animaciju pokreta. Vodilica kojom animiramo lutku većinom je kod klasičnih lutaka sjena od žice koja završava drvenom hvataljkom koja pristaje u animatorovu ruku, ponekad se iza platna na okviru naprave utori za vodilice, tako lutka može neko vrijeme biti statična dok lutkar pokreće druge likove (Glibo, 2000:90).*

Lutke sjena žive na osvjetljenom platnu ili ekranu, to je okvir unutar kojeg lutke svojim pokretom pričaju priču. Ekran mora što više propuštati sjene, ali istovremeno mora i skrivati

animatora kako bi iluzija bila potpuna. Svjetlo daje lutki sjenu život na ekranu, lutka se pokreće između platna i izvora svjetlosti (Županić Benić, 2009:54). Za prikaz sjene najvažnije je svjetlo koje osvjetljava ekran iza ekrana tako da je osvjetljenje okrenuto prema platnu ili ekranu, dok svjetlo koje osvjetljava ekran sa strane publike treba biti prigušeno ili taj prostor treba biti zamračen.

3.4. LUTKE NA KONCIMA

Marionete su lutke koje se pokreću pomoću konaca, a zbog posebnosti izrade i specifične animacije smatraju se najsloženijom vrstom od svih lutkarskih formi. *Sastoje se od pokretnih udova, niti konaca i kontrolnog mehanizma koji je najčešće križnog oblika (Glibo, 2000:84). Niti konaca pričvršćene su na lutku i na kontrolni križni mehanizam koji lutkar drži u ruci. Pomicanjem konaca pomiče dijelove lutke i stvara dojam da lutka hoda, maše rukama ili ih podiže. Zbog mnogih oblika pokretanja, među svim lutkama čini je najsličnijom čovjeku. Porijeklo lutke marionete seže u daleku prošlost kada je ta vrsta lutaka služila kao dekoracija na zabavama. Marionete se sastoje od triju elemenata: tijela, mehanizma za kontrolu i niti konaca pričvršćenih na kontrolni mehanizam i dijelove lutke. Marionetu možemo opisati kao mobilnu figuru koju pokreću konci. Tijelo lutke obično je figura čovjeka, životinje ili izmišljenoga lika. Prilikom kreacije lutaka vrlo je važno odrediti vrstu zglobova koji povezuju dijelove tijela lutke u cjelinu koja pokretanjem omogućava gledatelju nesmetano uživanje, a lutki vješto kretanje na pozornici (Županić Benić 2019:100).*

Kreaciju tijela lutke dijelimo u tri osnovna koraka: umjetnički (likovna i kazališna stilizacija lutke), pokret lutke ili kreacija trik-mehanizma, mehanička kreacija komponenti lutke (Županić Benić, 2009:67). S obzirom na sve zakonitosti, zglobovi ruke lako su pokretni i nisu učvršćeni u položaju u koji ih stavimo, već se popuštanjem konaca, slobodno opuštenu, vraćaju u početni položaj. Takva pokretljivost postignuta je uporabom različitih materijala koji djeluju poput spoja (špaga, tkanina te vijka koji je s jedne strane zaobljen i čini rupicu). Ovakva vrsta lutaka najzastupljenija je u lutkarskim predstavama zbog svoje složenosti.

4. RAZVOJ GOVORA KOD DJETETA

Tijekom prve godine života posebno se intenzivno razvija intonacijski element govora u povezanosti s emocijama, gestama i mimikom (Posokhova, 1999:20). Tako tijekom prve godine dijete vlada s nekoliko riječi, dvogodišnje dijete s 200 do 300 riječi, trogodišnje dijete s 1500 do 2000 riječi. Svako dijete, kao i svaka osoba, u govoru posjeduje dva rječnika: pasivan i aktivan. U pasivan rječnik ubrajaju se riječi koje dijete zna, ali ih najčešće ne upotrebljava u govoru, dok aktivan rječnik sadrži riječi koje dijete koristi u svakodnevnom govoru i razgovoru te razumije njihovo značenje. U drugoj godini, govor se sastoji od određenih riječi koje je dijete usvojilo slušajući govor odraslih. U dobi od 2. do 6. godine izgovor glasova postaje razumljiv i jasan, rječnik se obogaćuje i govor je gramatički ispravan. Od 2,5 do 3 godine dijete dobro razumije kratke priče i bajke. Od 4. do 6. godine razumije složene proširene rečenice, usvojilo je značenje većine gramatičkih kategorija pa ih uporablja i u vlastitom govoru, dok starije predškolsko dijete vlada uspješnim govornim razumijevanjem sa svojom okolinom, rječnik se aktivno bogati novim riječima, usvajaju se složenije gramatičke strukture (Posokhova, 1999:22).

Prema Posokhovej (1999:32), nesvjesno dodirivanje različitih površina aktivno stimulira mozak i priprema se temelj za razvoj govora. Kada dijete trga lutku ili predmet, ono na lutki istražuje dijelove ljudskog tijela, kao i materijal od kojeg je lutka napravljena. Kod djeteta rane dobi, trganje lutke ili knjige nije očitovanje nervoze ili agresije, već je prirodno istraživanje nužno za razvoj koje djeca koriste u spoznavanju svijeta.

Govor kao socijalna komponenta može se razvijati samo uz stimulaciju govornih centara u mozgu, dijete počinje učiti govor na temelju imitacije, putem slušanja i oponašanja (Kraljević, 2003:10). Učenje dječjih pjesmica i poezije poticaj je za razvoj govora, memorije, emocija i koncentracije. Dijaloško čitanje složeniji je oblik čitanja, pri kojem se prekida čitanje i razgovara se o tome što je dijete naučilo, pita se za njegovo mišljenje te mu se nudi osmišljavanje vlastitog završetka priče i slično.

4.1. ULOGA SCENSKE LUTKE KOD POTICANJA GOVORNOG IZRAŽAVANJA DJETETA

Mnogi autori koji se bave razvojem govora, poput Ilone Posokhove, potiču pravilan izgovor glasova i navode kako dijete od druge do šeste godine razvija i bogati rječnik te dolazi do pravilnog izgovora glasova i oblikovanja rečenica. Međutim, djeca rane i predškolske dobi u odgojno-obrazovnim ustanovama poput vrtića, kroz igru uče o svijetu. Različite igre koje odgojitelji provode u vrtiću, kao što su jezične igre i igre s pravilima pomažu djeci učiti i nesvjesno upijati riječi i obogaćivati vokabular. Tako djeca, kroz simboličku igru, pokušavajući shvatiti svijet oko sebe i stvoriti vlastitu sliku svijetu u kojem žive, u mašti oživljavaju predmete i igračke koje ih okružuju te na taj način vladaju njima, mogu postavljati pravila i tražiti rješenja.

Lutka u djetetu pokreće njegov misaoni, osjećajni i svijet mašte te mu omogućava da govorom i igrom kroz lutku izražava svoj intimni doživljaj svijeta (Pokrivka, 1985:35).

Prema Županić Benić (2019:110), kada dijete stavi lutku na ruku, ono s lutkom počinje govoriti, istraživati, tražiti sugovornika i sve se to događa kroz spontanost i igru, bez scene, scenarija, publike i poticaja odraslih. Igračke i lutke imaju aktivnu ulogu u dječjoj igri i razvoju, od samih početaka malo dijete otkriva svijet igrajući se, što mu omogućava pravilan razvoj. *Vrlo često lutka je „zamjena“ za živo biće koje dijete može manipulirati, dok u stvarnosti to ne može, tu se krije jedan od uzroka privlačnosti lutke za dijete (Pokrivka, 1980:33).* Uvođenjem lutke koja svojom osobnošću poziva dijete na igru, otkriva se u dječjem svijetu, izaziva radost pa time možemo kreirati motivirajuće ozračje u kojem će djeca uživati. Međutim, uporaba lutke u vrtiću ovisi o odgojitelju i njegovom poznavanju samog lutkarstva. Promatrajući utjecaj lutke na razvoj djetetova govora, ona pomaže djetetu da se oslobodi, ohrabruje ga i potiče da progovori.

Samim time što dijete daje lutki svoj glas, ono počinje animirati, udahnuje joj dušu, a lutka počinje živjeti sve dok se dijete njome igra i progovara kroz nju i kao takva ona je jednako živa i za onoga koji je pokreće kao i za publiku koja to promatra (Županić Benić, 2019:131). Ponekad djeca ne mogu verbalno izraziti svoje osjećaje ili govoriti o njima, no lutka im daje mogućnost da izraze svoje emocije. Kod igre s lutkama, posebice kod improvizacija, ne ispravljamo dijete, ostavljamo mu odrađivanje trenutne situacije na način kako ono misli da je najbolje. Igre sa scenskim lutkama su po svojim karakteristikama govorne igre, a dijete se u njima služi jezikom kao sredstvom izražavanja misli i osjećaja. *Igre sa scenskim lutkama ogledalo su govornog izraza djeteta i istinski doprinose razvoju govora (Glibo, 2000:88).*

Uz lutku, i jezik postaje predmet igranja, a to onda znači da se jezik ne upotrebljava

samo u svrhu komunikacije lagano, nego je dječja pažnja usmjerena na vlastita svojstva jezika, to znači da se slobodno igra lingvističkim formama, da ih na različite načine kombinira i preobražava (Glibo, 2000:118). Dijete je u igrama upućeno na traženje jezičnih rješenja. Ono manifestira stvaralačku komponentu u usvajanju jezika, izmišlja neočekivane jezične konstrukcije, duge monologe ili dijaloge, nove riječi, igra se glasovima, slogovima, riječima te gramatičkim formama. Igrajući se jezikom slobodno, dijete otkriva ritam i melodiju jezika. Djeca se uključuju s ostalom djecom u igri na vrlo sličnoj razvojnoj razini, međusobno se potiču i inspiriraju da im igre budu bogate i raznovrsne. Često se događa da dijete uz lutku stvara nove riječi, jer ono pronalazi najbolje izraze i riječi za ono što želi reći. U igri sa scenskim lutkama, osim jezične kreativnosti koju dijete razvija na razini jedne riječi, rečenice ili oblikovanja cjelovitih sadržaja, ono u igrama dramatizacije izravno bogati govorni izraz. U igrama je stimulirano da riječ, rečenicu, visinu glasa, intenzitet i tempo govora prilagodi dramatizaciji i liku. Često kod predškolske djece nailazimo na poremećen ritam govora, što se odražava u brzopletom, otegnutom, presporom govoru ili zamuckivanju (Glibo, 2000:90). Na tu pojavu u govoru, koja je najčešće uvjetovana dječjom dobi, scenske lutke u igri pozitivno djeluju jer se djeca u igri trude govoriti što čišće i jasnije. Igre djece sa scenskim lutkama u dječjem vrtiću snažno intelektualno i emotivno angažiraju dijete za doprinos razvoju govorne komunikacije. U igrama se otkriva osobnost djeteta jer dijete pomoću lutke, spontano i nesvjesno, izražava vlastiti unutarnji doživljaj svijeta.

5. SCENSKE LUTKE U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Život i učenje djece treba biti zabavno i puno zadovoljstva, stoga se nameće potreba da se sve temelji na igri, posebice u dječjim vrtićima. Uspješnim se učenjem smatra kada djeca otkriju da učenje može biti zabavno i nesvjesno kroz igru, što potvrđuju mnoga istraživanja i različiti pedagoški koncepti.

Lutke su sredstvo kojim se možemo koristiti kako bi se djeca osjećala da ih odgojitelj ili učitelj zabavlja, a ne samo uči. Potrebno je samo malo mašte na koje sve načine možemo uporabiti lutku u našem podučavanju, a djeca u svom učenju (Županić Benić, 2019:125).

Kako bismo osigurali okruženje u kojem će djeca moći učinkovito učiti, moramo ih uključiti u proces, pobuditi zanimanje, potaknuti njihovu motivaciju i želju za sudjelovanjem. Lutka je sama po sebi vizualno privlačna, taktilna i u pokretu, stoga ona uključuje dijete u cijelosti te ga angažira tjelesno, emotivno, intelektualno. Centar za obiteljske igre i dramski kutak vrlo je česta pojava u dječjim vrtićima, a opremljen je raznovrsnim kostimima, maskama i lutkama s kojima djeca mogu napraviti vlastitu predstavu.

5.1. ODNOS DJETETA I SCENSKE LUTKE

Scenska lutka u dječjem vrtiću svojom profinjenom i osebnom stimulacijom dovodi dijete u stanje uzbuđenosti, ushita i razigranosti. Pokreće njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet i omogućuje da dijete riječima izražava svoj sve bogatiji i složeniji intimni doživljaj svijeta (Glibo, 2000:114).

U likovnom i funkcionalnom pogledu i kod te se lutke namijenjene igri djece poštuje ono što svaka scenska lutka u svom bitnom konceptu i jest: da ispunjava zahtjev lutkovnosti, da je svedena na simbol, a ne na vjernu imitaciju živog lika, da je u likovnom pogledu jezgrovita, stilizirana, poetična, da predstavlja određeni karakter (Glibo, 2000:133). Za scensku lutku namijenjenu igrama predškolske djece od velike je važnosti mogućnost jednostavnosti pokreta te da nije preteška i prevelika. Lutka pomaže da dijete pronađe svoje mjesto među vršnjacima i razvija socijalne kompetencije te se lakše uključi u sve aktivnosti. Lutka je djetetu važna, ona je njegov prijatelj te ima veliku ulogu u samom odgoju djeteta. Emocije, osnovni pokretač svakog stvaralaštva, pokrenut će djetetov govor, komunikaciju, maštu, želju za likovnim stvaranjem i sve te stvaralačke snage će se stopiti u jedno i intelektualno uključiti (Kraljević, 1994:4). U nekim odgojnim situacijama dijete može reagirati, primjerice da ne želi komunicirati s roditeljem, što za obje strane može predstavljati stres. Lutka kao posrednik u komunikaciji

može potaknuti dijete na suradnju i komunikaciju. Pritom se radi o paralelnoj komunikaciji s djetetom pomoću lutke, gdje je mišljenje lutke prihvaćeno s oduševljenjem, za razliku od mišljenja odrasle osobe jer je lutka autoritet koje je izabralo dijete. Igre sa scenskim lutkama u dječjem vrtiću su najčešće poznate kao slobodne, spontane i stvaralačke igre. Lutka kod djeteta potiče stvaranje pozitivne slike o sebi te potiče samostalnost, no lutke koje su likovno slabo upečatljive prekidaju dječju igru. *Ako dijete nije steklo jasan pojam o nekom liku, onda neće razumjeti ni njegovo pojednostavljeno prikazivanje* (Stenzel, 1995:5). *Ako je dijete steklo pojam o određenom liku, onda simbol tog pojma materijaliziran u liku lutke može biti i apstraktniji, s bitnim elementima (najjednostavniji shematski prikaz), pa će ga dijete razumjeti* (Glibo, 2000:110). *U simboličkoj igri sa scenskim lutkama, dijete mlađe predškolske dobi upotrebljava scensku lutku kao vanjski oslonac u igri, kao potporu u igri* (Rudman, 2023:5). Dijete te dobi vrlo živo manipulira scenskom lutkom gdje je lutka u samom središtu njegove igre i sve se vrti oko nje. Govor u igri sa scenskom lutkom djeteta mlađe predškolske dobi često je nerazumljiv, dijete često zastajkuje i ponavlja rečeno. *Dijete predškolske dobi u igrama sa scenskim lutkama smanjuje motoričku aktivnost. Ona postaje sve više namijenjena stvaralačkom scenskom izrazu (logičko osmišljavanje pokreta lutke)* (Glibo, 2000:115). U igri s lutkom, izražava se duljim monološkim i dijaloškim govorima. Upotrebljava i složenije gramatičke strukture koje su u skladu s razvojem djeteta i njegovog mišljenja. Imenuje i složenije radnje koje lutka izvodi. Sadržaj igre zahtijeva uključivanje djetetova znanja i spoznaja, što se odražava u raznovrsnosti i bogatstvu igre sa scenskim lutkama.

5.2. ODGOJITELJ I SCENSKA LUTKA KAO TREĆI POMAGAČ

Kako će odgojitelji uvesti lutku u odgojno-obrazovni rad, ovisi o njegovom zanimanju za lutkarstvo. *Ako postoji samo jedna lutka u vrtićkoj skupini, ona je odgojiteljev pomagač te lutka nije rezervirana samo za učitelje ili odgojitelje, njome se mogu služiti sve odrasle osobe u odgojno-obrazovnoj ustanovi, pedagog, logoped, psiholog, svi iz stručne službe koji rade individualno s djetetom* (Županić Benić, 2019:122).

Lutkarske igre koje izvodi odgojitelj pokrivaju sva odgojno-obrazovna područja. Igre odgojitelja sa scenskim lutkama razlikuju se od profesionalnih kazališta, međutim imaju doprinos u odgoju djece u dječjem vrtiću jer lutkarska igra objedinjuje različite vrste umjetnosti (likovnu umjetnost, glazbu, glumu). *Lutkarske igre odgojitelja često sadrže moralne vrijednosti koje utječu na razvoj pozitivnih crta ličnosti djeteta: pravednost, istinoljubivost, dobrotu, prijateljstvo, hrabrost i dr.* (Glibo, 2000:88). Igre odgojitelja sa scenskim lutkama

utječu na širenje djetetova znanja iz područja prirodoslovlja i društvenog rada (o biljkama i životinjama te o ljudskom radu). Važan je aspekt odgojiteljev govor koji mora biti pravilan, logički osmišljen, stvaralački te pažljivo interpretiran jer utječe na govornu kulturu djeteta. Odgojitelj se u igri može služiti najrazličitijim tipova scenskih lutaka te stvara uvjete da bi se djeca mogla igrati, odnosno njeguje i razvija dječju igru. Osnovni oblici igara koje izvodi odgojitelj sa scenskim lutkama dijele se u tri skupine: lutkarska improvizacija, lutkarski igrokaz te lutkarska dramatizacija. *Uloga je odgojitelja u igrama dramatizacije umjetničkih tekstova sa scenskim lutkama da metodički ispravno i promišljeno vodi djecu do dramatizacije* (Glibo, 2000:88). Odgojitelj maksimalno aktivira djecu u pripremi prostora za igru (kombinacije paravana, osvjetljenje), izradi rekvizita, ponekad i scenskih lutaka, izboru glazbe, podjeli uloga i drugim zaduženjima za vrijeme izvođenja igre. Tijekom igre dramatizacije, odgojitelj potiče djecu na što bogatiju realizaciju sadržaja literarnog djela. Scenski je prostor za igru odgojitelja u odgojno-obrazovnim ustanovama jednostavan - to je pokretna pozornica sastavljena od laganih paravana koji se prema širini i visini mogu kombinirati. Pozornica za igru s lutkama može biti i improvizirana: otvor vrata, ugao sobe, iza stolca i sl., a u odgojno-obrazovnim ustanovama se ne preporučuju teški i fiksirani paravani zbog nemogućnosti njihova pomicanja, odnosno zbog zauzimanja previše mjesta u sobi odgojne skupine.

6. PROVEDBA LUTKARSKE PREDSTAVE U ODGOJNO-OBRAZOVNOJ USTANOVI

Za praktičan dio završnog rada, odabrala sam lutkarsku predstavu koja je provedena u predškolskoj skupini *Ružice*. Lutkarska predstava zove se *Jooj, šala!* u kojoj su glumili štapna lutka koja je bila gljiva te lutka *zijevalica* koja je bila miš. Tekst je izabran iz zbirke igrokaza i lutki za djecu *Iju, Iju!* autorice Jadranke Čunčić-Bandov. Scenske sam lutke, scenografiju i izvedbu predstave osmislila sama, dok je paravan bio dio inventara odgojne skupine te su odgojiteljice dozvolile njegovo korištenje u sklopu završnog rada. Kako je predstava zamišljena za jednog animatora, uzela sam dvije lutke kako bih mogla samostalno animirati, s time da su tijekom predstave dva lika u cijelosti bila prisutna na sceni. Predstava je bila kratka i trajala je oko pet minuta, no, na zahtjev djece, izvodila sam je dodatna četiri puta jer im se jako svidjela, tako da je aktivnost lutkarske predstave ukupno trajala oko 20 minuta. Paravan je bio fleksibilan i izrađen od laganog materijala te se mogao prilagoditi. Postavila sam ga u visini djece kako bi se sva djeca mogla koristiti paravanom i pri izvedbi predstave i za vrijeme igre.

6.1. IZRADA LUTAKA

Lutke koje sam koristila u lutkarskoj predstavi bile su lutka *zijevalica* koja je predstavljala miša i lutka na štapu koja je predstavljala gljivu. Lutke su bile vrlo jednostavno zamišljene i izrađene. Lutka *zijevalica* bila je napravljena od sive čarape i kartona te filca, s očima od pompona, dok je lutka na štapu bila napravljena od kartona na kojem je naslikana gljiva i nalijepljena na široki drveni štap kako bi je djeca lakše držala. Lica lutaka bila su neutralna, a sami govor i pokretanje lutaka prikazivalo je njihov karakter. Lutke su izrađene prema stvarnom prikazu miša i gljive kako bi bile uvjerljivije djeci. Predstava prvenstveno predstavlja komičnu situaciju kada žir padne gljivi na šešir, a miš joj dolazi u pomoć. Pomoć prijatelju u nevolji je pouka cijele priče u predstavi.

U nastavku slijede fotografije izrađenih lutaka korištenih za izvedbu lutkarske predstave.

Slika 1. Lutka miša Mirka
(osobna izrada, vlastiti izvor)

Slika 2. Profil lutke
(osobna izrada, vlastiti izvor)

Slika 3. Štapna lutka gljive Igora
(osobna izrada, vlastiti izvor)

Slika 4. Profil lutke
(osobna izrada, vlastiti izvor)

6.2. TEKST LUTKARSKE PREDSTAVE

Za lutkarsku predstavu odabrala sam kraći igrokaz jer djeca predškolske dobi imaju kratkotrajnu pažnju pa bi mogla izgubiti interes uslijed dulje predstave.

Sama predstava je prilično komična jer je za djecu jako važno da je zabavno i zanimljivo kako bi ih se još više zainteresiralo i potaknulo na razvoj pozitivnih osobina i vrijednosti kao što je prijateljstvo i pomoć prijatelju. Tekst govori o prijateljstvu i pomoći prijatelju u nevolji na komičan način. Djeca predškolske dobi pridaju veliki značaj socijalnom okruženju i vršnjacima, što povučenoj djeci stvara nelagodu. Isto tako, djeca predškolske dobi često ulaze u sukobe i prepirke s vršnjacima jer im želje nisu ispunjene, kod njih nema kompromisa, nisu podložna promjenama i često se ljute na sve. Stoga je kod djece važno razvijati empatiju prema ostaloj djeci i vršnjacima te životinjama jer onda djeca često tješe drugu djecu tako da im budu podrška i saslušaju zašto se drugo dijete naljutilo. Kod ove se lutkarske predstave sadržaj priče temelji na prijateljstvu i empatiji prema drugom živom biću i razvijanju moralnih vrijednosti.

JOOJ, ŠALA!

LIKОВИ: gljiva Igor, miš Mirko

Mjesto radnje je hrastova šuma.

Scena 1.

Na sceni je hrast sa žirovima i gljiva Igor

GLJIVA IGOR: Joooooooooooooooooooooooooj!

(Dolazi miš Mirko.)

MIŠ MIRKO: Draga gljivo ne jauči,
već mi reci što te muči!

GLJIVA IGOR: Jedan mi je žir
pao na šešir.

Pa jaučem jooooj,
jer me boli šešir moj.

MIŠ MIRKO: Ma kako je mogao
baš na tebe pasti.
E, stvarno je nezgodno
ispod hrasta rasti.

GLJIVA IGOR: Eto vidiš!
Mogla sam iz čista mira
ostati bez šešira.

MIŠ MIRKO: Ja ti velim.
Odseli se smjesta.
Ispod one divlje kruške
ima praznog mjesta.

GLJIVA IGOR: Imaš pravo, znaš.
Ovdje je nesigurno baš.
(Krene pa stane.)

MIŠ MIRKO: Hajde idi!
Što si stala?

GLJIVA IGOR: Nikud ne idem, baš ti hvala.
Tamo bi mi mjesto žira
kruška pala sred šešira.

KRAJ

6.3. IZVEDBA LUTKARSKE PREDSTAVE

Predstava je izvedena 6. travnja 2023. godine u predškolskoj skupini *Ružice* dječjeg vrtića *Vrbovec* u Vrbovcu, u sklopu prakse. Sama izvedba lutkarske predstave trajala je pet minuta, ali se na zahtjev djece ponavljala četiri puta, dakle aktivnost je ukupno trajala oko 20 minuta, dok je broj prisutne djece bio 21. Za izvedbu se koristio paravan koji je dio inventara odgojne skupine *Ružice*, a koji je bio iznimno fleksibilan i napravljen od laganog materijala. Postavljen je na visinu od 140 centimetara, što je sasvim dovoljno za izvedbu predstave u skupini. Na paravanu je ispred otvora bila mala *polica* na koju sam mogla staviti scenografiju poput drveća i žirova kako bi predstava bila što upečatljivija. Predstavu sam izvela sama, dok je odgojiteljica bila u publici s djecom.

Samim dolaskom u vrtić, odgojiteljica skupine je najavila djeci i roditeljima da će gledati lutkarsku predstavu koju izvodi studentica. Djeci je najavila da će lutkarska predstava biti jako zanimljiva te da moraju jako dobro slušati kako bi čuli o čemu se radi. Paravan se nalazio u centru obiteljskih i dramskih igara, a djeca su sjela na tepih kako bi mogla gledati predstavu. Predstava je započela jaukanjem gljive Igora zbog žira koji je pao na šešir, što je djeci bilo jako smiješno, a zatim je došao miš Mirko koji je djeci zaplijenio najveću pozornost zbog samog oblika lutke. Miš Mirko došao je vidjeti zašto prijatelj Igor jauče te kako mu može pomoći. Predložio mu je da se preseli ispod divlje kruške, na što je gljiva Igor stao i razmislio pa rekao da će mu tamo, umjesto žira, na šešir pasti kruška, što je djeci bilo jako komično. Predstava se djeci jako svidjela upravo zbog komičnog teksta kojeg su slušala s koncentracijom. Također, predstava im je bila i razumljiva. Naime, nakon predstave smo sjeli u krug na tepihu, zajedno s lutkama miša Mirka i gljive Igora te smo razgovarali o predstavi, a djeca su je prepričavala, s posebnim naglaskom na ono što im se najviše svidjelo. Nakon predstave, djeca su kreirala simboličku igru s lutkama te su samoinicijativno osmišljavala novi završetak priče.

6.4. OSVRT NA PROVEDENU AKTIVNOST

Dječja reakcija na provedenu lutkarsku predstavu očekivano je pozitivna. Djeci se jako svidjela predstava, a posebno lutka miša Mirka koja ih je očarala, zbog čega su se svi htjeli igrati s njom. Nakon aktivnosti, započeli su isprobavati lutke i kreirati vlastiti završetak priče koje je svako dijete ispričalo u krugu nakon predstave. Potom su se rasporedili po sobi, gdje su imali slobodne aktivnosti, međutim, lutke su bile prisutne cijelo vrijeme. Jedan dio djece je izveo vlastitu predstavu, u kojoj su u početku koristili rječnik teksta kojega sam izvela, a kasnije su stvarali vlastitu radnju i riječi te dodali nove likove kao što su prašćići. Stvarali su vlastite dijaloge u predstavama, pričali su polako i jasno te nisu presporo govorili ili zamuckivali što je vrlo često u predškolskoj dobi djeteta. Većinom su govorno oponašali predstavu koju sam izvela, ali su ostavili prostora i nadodali svoje riječi te poneku novu rečenicu. Lutka miša Mirka posebno je veliku važnost imala za povučenog dječaka u skupini koji je imao teškoće u socijalizaciji s vršnjacima. On je u lutki pronašao utjehu utjehu te je započeo razgovor s lutkom, pri čemu je spontano otpočela simbolička igra u koju su se uključila i druga djeca koja su se potom igrala s njim. To mu je olakšalo komunikaciju s vršnjacima i potaknulo mu samopouzdanje, što ukazuje na pozitivan utjecaj lutke na dijete. Djeca su, animirajući lutke, imitirala i njihove glasove pa je tako miš imao duboki glas, dok je gljiva imala visok i piskutav glas. Smišljali su vlastite dijaloge, ubacivali svoje misli i osjećaje, a povučeni dječak koji je bio miš Mirko pitao je djevojčicu, koja je bila gljiva Igor, kako se osjeća te gdje ju boli šešir, što prikazuje empatiju dječaka prenesenu na lutku i emocionalan utjecaj lutke na dijete.

7. ZAKLJUČAK

Scenska lutka smatra se kao poticajno sredstvo za govorno komuniciranje, u čemu je nezamjenjiva jer dijete ima veliku potrebu za razgovorom. Komunicirajući preko lutke, djeca izmjenjuju svoja iskustva i znanja te ih prenose na drugu djecu, zbog čega je dijaloški govor važan u djetetovom razvoju. Stvaranje teksta na sceni, tijekom igre lutkama, karakteristično je za djecu s bogatom maštom i vokabularom.

Za stvaranje teksta u trenutku, sposobna su i predškolska i školska djeca. Radi razvijanja govornog izražavanja, osmišljavanja različitih govornih struktura i rečenica te jačanja samopouzdanja djece, potrebno je što više upotrebljavati scenske lutke u odgojno-obrazovnom radu s djecom jer imaju pozitivan utjecaj na govor i emocionalni razvoj. Igre scenskim lutkama mnogi autori smatraju upravno jezičnim igrama jer je glavno sredstvo upravo jezik, odnosno govor kojima se animira i *oživljava* sama lutka. Prednost svakako ima scenska lutka *zijevalica* kojoj su najviše naglašena usta zbog njezinih karakteristika. Tako dijete vidi otvaranje i zatvaranje usta i glas koji izlazi iz nje, što pridonosi razvoju govora. Igre scenskim lutkama ogledalo su govornog izraza djeteta te odgojitelj sluša kako dijete raspolaže s brojem riječi u vokabularu, kako osmišljava rečenice te jesu li logički povezane. Često se događa da djeca uz lutku smišljaju nove riječi, najčešće kada dijete pronalazi riječi i najbolje izraze za ono što želi reći.

Nakon predstave, djeca su pokazala pozitivne reakcije. Svako dijete je na svoj unutarnji način doživjelo predstavu. Zaključujem da je doprinos predstave u skupini uspješno prošao jer su djeca tijekom slobodnih aktivnosti bila pokraj paravana te su improvizirali predstavu na svoje načine. Djeca su govorno oponašala tekst koji su zapamtila, ali su dodavala i svoje misli i osjećaje. Lutke su bile prisutne u dječjim dijalozima, a uklapali su i druge likove (poput prašćića) u samu radnju predstave. Lutke su ostale u dječjem vrtiću kako bi djeca stvarala još mnogo predstava.

LITERATURA

Knjige:

Čunčić-Bandov, J.(2005); *Iju,Iju!* .Zagreb: Naklada DiVič

Glibo, R.(2000.); *Lutkarstvo i scenska kultura*. Zagreb: Ekološki glasnik

Krilić, Z.(1994); *Krilate lutke*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi

Kraljević, A. (2003); *Lutka iz kutka*. Zagreb: Naša djeca

Posokhova, I.(1999); *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Zagreb: Ostvarenje

Pokrivka, V. (1985); *Dijete i scenska lutka*. Zagreb: Školska knjiga

Rudman, B. (2023); *Lutka od vrtića do školske družine*. Zagreb: Školska knjiga

Rudman, B. (2017); *Lutkarstvo i velikani modernizma*. Zagreb: Školska knjiga

Stenzel, V. (1995); *Igramo se kazališta*. Zagreb: Školska knjiga

Županić Benić, M. (2009); *O lutkama i lutkarstvu*. Zagreb: LEYKAM International

Županić Benić, M. (2019); *Lutka/r/stvo i dijete*. Zagreb: LEYKAM International

POPIS SLIKA

Slika 1. Lutka miša Mirka; arhiva: Mihaela Besek

Slika 2. Profil lutke miša; arhiva: Mihaela Besek

Slika 3. Lutka gljive Igora; arhiva: Mihaela Besek

Slika 4. Profil lutke gljive; arhiva: Mihaela Besek

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)